

Oppilaitosten yhdistäminen suomalaisessa koulutuspolitiikassa 1940-luvulta 2010-luvulle: yksittäisten ammatillisten koulujen ongelmien ratkaisusta koko korkeakoulukentän rakenteellisen kehittämisen välineeksi

Marjo-Riitta Järvinen
Laatu- ja suunnittelujohtaja, KT
Lahden ammattikorkeakoulu
marjo-riitta.jarvinen@lamk.fi

Johdanto

Ammatilliselle koulutukselle oppilaitosten välinen tiivis yhteistyö ja yhdistymiset ovat olleet arkea jo pitkään. Ammatillinen koulutusjärjestelmä on tottunut taistelemaan asemastaan lukuisten muutosten pyörteissä, ja oppilaitosten yhdistäminen on ollut yksi keino rakentaa ja vahvistaa ammatillista oppilaitosverkostoa ja ammattikorkeakoulusektoria. Sitä vastoin yliopistolaitos on ollut hidas muuttumaan – osin lainsäädännön turvaamana – mutta tänä päivänä yhdistymiset ja erilaiset uudet yhteistyömuodot koskevat jo koko korkeakoulukenttää. Uusimpana keskustelun avauksena on ”case Tampere”, jossa kaksi tiedekorkeakoulua ja yksi ammattikorkeakoulu etsivät aivan uudenlaista yhteistä toimintamallia, pitkällä tähtäimellä jopa yhdistymistä.

Tässä artikkelissa tarkastellaan oppilaitosten yhdistämistä koulutuspolitiikan välineenä historiallisesta perspektiivistä ja lähtökohtana on näkemys siitä, että oppilaitokset eivät yhdisty vapaaehtoisesti vaan taustalla on aina jokin pakottava voima. Näin on ollut oppilaitosverkostoa rakennettaessa 1900-luvulla, mutta pitääkö tämä edelleen paikkansa. Mikä selittää uudenlaisten yhteistyömuotojen syntymistä ja ehkä hieman yllättäen virinnyttä keskustelua yhteisestä korkeakoululaista ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä?

Artikkelin alkuosa pohjautuu väitöskirjatutkimukseeni ”Eriytyneistä kouluista laaja-alaisia oppimiskeskuksia? Ammatillisten oppilaitosten yhdistäminen suomalaisen koulutuspolitiikan välineenä 1900-luvulla”. Fokus on yhdistymisen

problematiikassa ammatillista oppilaitosverkostoa ja ammattikorkeakoulusektoria rakennettaessa. Artikkelissa nostetaan esille suomalaisen yhdistymisstrategian erityispiirteitä ja lopussa pohditaan uusien yhdistymisten/yhteistyön taustoja ja muotoja 2010-luvulle tultaessa.

Ammatillisen oppilaitosverkon rakentaminen Suomessa¹

Suomen ammatillinen oppilaitosverkosto rakentui vuosien saatossa ensin pienten, yksialaisten ja hajallaan toimineiden oppilaitosten varaan. Oppilaitosverkon rakenteeseen ovat vaikuttaneet koulutustarpeiden lisäksi oppilaitosten ylläpitäjien intressit ja sijaintikuntien kilpailu. Kunnat ovat halunneet omalle paikkakunnalleen jatkokoulutusmahdollisuuksia, jottei opinhaluinen nuoriso muuttaisi pois. Ammatillisten oppilaitosten aluepoliittista merkitystä ei voikaan väheksyä. Myös maan elinkeinorakenne on vaikuttanut oppilaitosten sijoittamiseen: metsä- ja merenkulkualan koulutusta on sijoitettu sinne, missä kyseisiä elinkeinoja on voitu harjoittaa.

Ammatillisen koulutuksen yhtenä selkeänä tunnusmerkkinä on alkuajoista lähtien ollut voimakas eriytyminen. Ulkoista erilaistumista on kuvastanut erilaisen hallinnon lisäksi, erilainen lainsäädäntö ja ylläpitojärjestelmä. Erilaistuminen näkyi myös koulutusrakenteissa; oppilaitokset eriytyivät kouluihin ja opistoihin sekä lukuisiin eri opintolinjoihin. Oppilaitosverkosto kehittyikin alkuun siten, että koulut ja opistot perustettiin erilleen. Erilaiset rakenteet hidastivat ammatillisen koulutuksen yhtenäistämistä.

¹ Lähteenä Järvinen, M-R. 1997. Eriytyneistä kouluista laaja-alaisia oppimiskeskuksia? Ammatillisten oppilaitosten yhdistäminen suomalaisen koulutuspolitiikan välineenä 1900-luvulla.

Vaikka 1940- 1970-lukuja voidaan pitää koko oppilaitosverkoston kasvun vuosikymmeninä, muutokset eivät kohdistuneet kaikkiin aloihin samalla tavalla. Määrällinen laajentuminen painottui 1950- ja 1960-luvuille. Heti sotien jälkeen ammattitaitoisen työvoiman tarve oli suuri, mutta vei oman aikansa ennen kuin valtio, kunnat ja yksityiset tahot pystyivät perustamaan uusia oppilaitoksia. Koulutus laajeni vaiheittain. 1950- ja 1960-lukujen voimakasta oppilaitosverkoston laajentumista seurasi tasaisempi vaihe. Eri oppilaitosryhmien muutokset tasoittivat toisiaan; toisia oppilaitoksia karsittiin ja toisia lisättiin. 1990-luvulla oppilaitoksia lakkautettiin ja yhdistettiin jo huomattavasti enemmän kuin uusia perustettiin, joten yli 500 ammatillisesta oppilaitoksesta muodostunut verkosto alkoi supistua.

1980-luvulla ammatillista koulutusta uudistettiin voimakkaasti. Keskiasteen koulunuudistuksen tavoitteena oli koulutuksen rakenteiden ja sisältöjen yhtenäistäminen ja laaja-alastaminen. Myös ammatillisen koulutuksen tarjontaa lisättiin, jokaisella peruskoulun tai lukion päättäneellä nuorella olisi mahdollisuus hankkia ammatillisesti eriytyvä koulutus. Lisäksi pyrittiin entistä paremmin vastaamaan työelämän ja yhteiskunnan tarpeisiin sekä turvaamaan alueellinen saataavuus. Oppilaitosverkoston kehittämisen kannalta kyse oli lähinnä riittävän tiheän verkoston rakentamisesta, jotta koulutukseen hakeutumien ei kaatuisi liian pitkiin välimatkoihin. Ongelmallista jo tuolloin oli koulutuskysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuus. Toiset oppilaitokset kärsivät oppilaspulasta, kun toisiin oppilaitoksiin oli hakijoita moninkertaisesti yli aloituspaikkamäärän. Kun vielä 1970- ja 1980 koulutuksellinen tasa-arvo ja yhtäläisten koulutusmahdollisuuk-

1990-luvun merkittävimpiä uudistuksena voidaan pitää rinnakkaiskorkeakoulujärjestelmän (duaalimalli) pystyttämistä.

sien tarjoaminen olivat keskeisiä tavoitteita, myöhemmät uudistukset tähtäsivät siihen, että yksilöllisyys lisääntyy opiskelussa ja opintojen valinnassa.

1990-luvun merkittävimpiä uudistuksena voidaan pitää rinnakkaiskorkeakoulujärjestelmän (duaalimalli) pystyttämistä. Koko entisen opistoasteen ja ammatillisen korkea-asteen kattavan ammattikorkeakouluverkoston arvioitiin uudistuksen alkuvaiheessa olevan valmis 2000-luvulle siirryttäessä. Periaatteessa näin tapahtui, kun viimeiset ammattikorkeakoulut vakinaistettiin ja viimeiset opistoasteen oppilaitokset liitettiin jo olemassa oleviin ammattikorkeakouluihin. Käytännössä ammattikorkeakouluverkoston kehittäminen on jatkunut.

1990-luvulla koulutuskustannusten kriittinen tarkastelu tuli ajankohtaiseksi heikentyneen valtiontalouden vuoksi. Yhtenä syynä ammatillisen koulutuksen kalleuteen pidettiin tiheää, pääosin pienistä yksiköistä muodostunutta oppilaitosverkostoa, jota ei taloudellisen tilanteen kiristyttyä pidetty enää tarkoituksenmukaisena. Oppilaitoksilta ja koko oppilaitosverkostolta alettiin vaatia tehokkuutta ja taloudellisuutta. Aiemmin itsenäiset, suhteellisen vähän yhteistyötä keskenään tehneet oppilaitokset olivat uusien haasteiden edessä. Rakenteellisia säätöjä tavoiteltaessa koko oppilaitosver-

koston rationalisointi nousi keskiöön. Tehottomia oppilaitoksia lakkautettiin ja oppilaitosten yhdistämisten avulla haettiin tehokkaampaa kokoa ja koostumusta. 1990-luvulla oppilaitosten yhdistäminen saavutti suomalaisessa koulutuspolitiikassa sellaiset mittasuhteet, ettei siihen moni muutama vuosi aikaisemmin olisi uskonut. Oppilaitosten yhdistäminen ei kuitenkaan ole mikään 1990-luvun taloudellisissa paineissa käynnistynyt ilmiö, vaan oppilaitosten yhdistäminen oli tarpeen jo aiemmin, kasvun kaudella, yksittäisten oppilaitosten tai koko koulutusalaan koskevien ongelmien ratkaisuisissa.

Mistä yhdistymisissä on kysymys?

”Institutional amalgamation is neither good or bad. It simply provides a new set of circumstances for success or failure. But whatever the outcome, merger involves dramatic change, and there is no such thing as painless social change.” (Harman & Meek, 1988, XV.)

Organisaatioiden yhdistymisissä on kyse uudeltaisesta organisaatioiden välisestä suhteesta, organisatorisesta muutoksesta, jolla reagoidaan ympäristön vaatimuksiin. Organisatorista muutosta on selitetty mm. ns. valintateorioiden ja adaptaatioteorioiden kautta (Aldrich & Pfeffer, 1976; Goedegebuure, 1992, 90). Valintateorian mukaan organisatorinen muutos on uusien organisaatioiden synnyn ja vanhojen tuhoutumisen seurausta, jolloin vain vahvimmat ja parhaiten ympäristöön sopivat jäävät eloon. Näkökulma painottaa etenkin suurten ja voimakaiden organisaatioiden kykyä jäädä henkiin. Adaptaationäkökulmaa painottava ns. resurssiriippuvuusteoria rakentuu oletukselle, että kaikki organisatorinen toiminta on ensisijaisesti suunnattu hengis-

sä säilymisen turvaamiseen. Organisaation kyky säilyä hengissä riippuu sen kyvystä vastata yhä monimutkaisemmaksi muuttuvan ympäristön haasteisiin. Esimerkiksi koulutusorganisaatio tarvitsee olemassa olonsa turvaamiseen resursseja, joista kriittisimpiä ovat raha ja auktoriteetti, joiden avulla muut resurssit ovat saavutettavissa. Auktoriteetti liittyy oppilaitoksen asemaan, sen oikeuteen olla olemassa ja oikeutta suorittaa tiettyä tehtävää (organisaation legitimitetti).

Resurssiriippuvuusteorian mukaan kyse on kaksisuuntaisesta yhteydestä; ympäristö ei yksistään vaikuta organisaatioon vaan uusi organisaatio vaikuttaa myös ympäristöön. Yhdistäminen johtaa keskittämiseen ja keskittäminen yhdistyneiden laitosten vallan vahvistumiseen. Siten se muuttaa organisaatioiden välistä vallanjakaamaa ja samalla sitä ympäristöä, jossa muiden organisaatioiden pitäisi toimia. (Goedegebuure, 1992.)

Oppilaitosten yhdistymistä 1980-luvulla tutkinut Grant Harman (1988) määrittelee yhdistymisen/yhteensulautumisen ”kahden tai useamman erillisen oppilaitoksen yhdistymiseksi yhdeksi uudeksi organisatoriseksi kokonaisuudeksi, jota yksi johtava elin ja yksi toimeenpaneva elin kontrolloivat ja jolle on siirretty aikaisempien oppilaitosten velat, varat ja vastuu.

Leo Goedegebuure (1992) on jaottelut yhdistymiset koulutusalan ja tuotteen (opetus ja tutkimus) samanlaisuuden vs. erilaisuuden mukaan. Tätä jaottelua soveltaen yhdistymiset voidaan Suomessa jakaa

- 1) horisontaalisiin yhdistymisiin: saman alan koulut yhdistyvät, esim. maatalousalan pienet koulut yhdistyvät maatalousoppilaitokseksi

Oppilaitosten yhteistyössä on kysymys resurssien vaihtamisesta tai yhdistämisestä. Mikäli oppilaitos saa valita partnerinsa, valintaan vaikuttavat oppilaitosten välisten suhteiden lisäksi tulevan partnerin resurssien arvo. Tässä yhteydessä on käytetty vaihdon asymmetria -termiä (Pfeffer & Salancik, 1978). Asymmetria näkyy siinä, ettei suhde ole kaikille osapuolille yhtä tärkeä. Osa tutkimuksista tukee väitettä, jonka mukaan yhdistyvien oppilaitosten erilaisuus helpottaa yhdistymisprosessia, kun puolestaan samantaisuus voi estää koko yhdistymisen. Jos osapuolet ovat yhtä vahvoja ja arvostettuja (*"mergers of equals"*), kumpikaan ei ole halukas lisäämään riippuvuuttaan toisesta. Onkin muistettava, että oppilaitosten yhdistymisissä on aina kysymys myös vallasta. Oppilaitokset pelkäävät menettävänsä vallan päättää omista asioistaan jonkun toisen kustannuksella. Toisaalta oppilaitokset voivat myös yhdistymällä parantaa valta-asemaansa. Vallasta on vaikea puhua, ja siksi osapuolet ovat saattaneet perustella vaatimuksiaan kohtuullisuuden ja tasapuolisuuden argumenteilla (Ahrne, 1994, 124).

Oppilaitosten yhdistäminen oppilaitosverkostoa rakennettaessa²

Ammatillisen oppilaitosverkoston kasvun aikanakin päädyttiin oppilaitosten yhdistymisiin. 1940-luvun lopulla, jolloin valtiolla oli tarvetta säästötoimiin, maatalousalan pienet ja kustannuksiltaan kalliit koulut joutuivat erityisen valvonnan alle. Maataloushallituksen alaisten koulujen toimintaa hankaloittivat vähäisten oppilasmäärien ja korkeiden kustannusten ohella rakennusten ja välineistön huonokun-

² Tämä luku perustuu pääosin teokseen Järvinen, M-R. 1997.

Pienille oppilaitoksille yhdistyminen oli keino lisätä oppilasmäärää ja siten turvata rahan-tulon jatkuminen.

toisuus. Vuoden 1952 supistuskomitean (KM mon.1952:25), jota myös teuras-tuskomiteaksi kutsuttiin, suunnittele-mat yhdistämiset toteutettiin valtiollis-tamisen yhteydessä. Valtion oli helpom-pi rationalisoida omassa omistuksessaan olevaa koulutusta. Myös kotiteollisuusa-lan koulut olivat taloudellisissa vaikeuk-sissa pienten oppilasmäärien ja puutteel-listen opetustilojen ja välineiden vuoksi. Valtio ei halunnut enää ottaa vaikeuksissa olevia kouluja omistukseensa vaan suosit-teli oppilaitosten yhdistämistä kunnallis-tamisen yhteydessä.

Taloudelliset syyt olivat alkuvaihees-sa lähinnä maatalousministeriön alais-ten oppilaitosten yhdistämisten taustal-la. Vastaavasti esimerkiksi terveydenhuol-lon, kaupan tai merenkulkualan oppilai-tosverkoston kehittämistä ei perusteltu taloudellisilla syillä vaan hallinnollisen yhtenäistämisen tarpeella. Vuoden 1942 lainsäädäntö mahdollisti käytännön, jos-sa kauppaopilaitokseen kuului sekä kou-lu että opisto. Sinänsä kaupan alan kou-lutus oli hyvin taloudellista, joten sääs-töjä ei yhdistämisellä haettu. Myöskään sairaanhoitoalan verkostoa ei rationali-soitu ensisijassa taloudellisista syistä vaan yleisestä yhtenäistämisen tarpeesta uu-distuksiin varauduttaessa. Oppilaitosver-kon yhtenäistämisen tarve ajankohtaistui niin ammatillisen koulutuksen hallintoa kuin keskiaistetta uudistettaessa. Kaikis-sa tapauksissa yhdistyminen on ollut kei-

no turvata ns. kriittisten resurssien saanti. Hallinnollinen yhdistäminen (koulu + opisto = oppilaitos) antoi oppilaitokselle tarvittavaa auktoriteettia uudistuksiin valmistauduttaessa. Pienille oppilaitoksille yhdistyminen oli puolestaan keino lisätä oppilasmäärää ja siten turvata rahan-tulon jatkuminen.

1990-luvulla yhdistymisillä tavoiteltiin jo paljon mittavampia säästöjä. Laman runtelemassa Suomessa tiheän, pienistä oppilaitoksista rakentuneen verkoston olemassa olo kyseenalaistettiin. Valtionhallinnon tavoittelemia säästöjä ei saavutettu enää ongelmaoppilaitosten tai -alojen avulla, vaan koko oppilaitosverkosto joutui säästötalkoisiin. 1990-luvun yhdistämiset valtioneuvosto käynnisti omista oppilaitoksistaan, mutta yhdistämissä alettiin nopeasti markkinoida yhtäältä houkuttelevampana vaihtoehtona oppilaitosten lakkauttamiselle ja toisaalta keinona säästää kustannuksissa. Joissakin tapauksissa aloite yhdistymisistä tuli oppilaitoksilta. Kaikki oppilaitokset eivät selvästikään halunneet jäädä odottamaan valtioneuvoston pakkopäätöksiä, vaan varmistaakseen itselleen mahdollisimman mieluisan yhdistymispartnerein ne esittivät itse yhdistymistä. Nopea hyökkäys antoi jonkin verran valinnanvapautta.

Valtioneuvoston pakkopäätöksillä käynnistämät yhdistymiset alkoivat omalla painollaan vyöryä eteenpäin, kun kunnat jatkoivat omistuksessaan olevien oppilaitosten yhdistämistä. Alueellisen tasapainon järkkäminen vaikutti osaltaan tilanteeseen; pienet oppilaitokset eivät uskoneet enää pärjäävänsä yksin. Vapaaehtoisimmin oppilaitokset liittyivät 1990-luvulla yhteen, kun houkuttimena oli ammattikorkeakoulustatus. Korkeakoulustatuksen saaminen

Oppilaitokset ovat kautta aikojen tunteneet toimintansa jatkuvuuden turvatumuksi valtion omistuksessa.

lievensi autonomian menettämisen tuskaa. Kun 1970-luvulla yhdistymisillä valmistauduttiin keskiasteen uudistukseen, 1990-luvulla valmistauduttiin ammattikorkeakoulu-uudistukseen. Mihin valmistaudutaan 2010-luvun liittoumilla ja yhdistymisillä?

Oppilaitokset ovat kautta aikojen tunteneet toimintansa jatkuvuuden turvatumuksi valtion omistuksessa, mistä kertovat 1950-1970 -lukujen valtiollistamispyrkimykset. Vasta 1990-luvun laajat oppilaitosverkoston karsintasuunnitelmat muuttivat dramaattisesti tilannetta. Valtion omistus ei enää turvannutkaan oppilaitoksen toiminnan jatkuvuutta – päinvastoin. Valtion oppilaitokset olivat rationalisointilistan kärjessä. Oppilaitoksen merkitys paikkakunnalle huomattiin viimeistään silloin, kun lakkautusuhka oli olemassa. Ylläpitäjät perustivat laajoja kuntayhtymiä pystyäkseen paremmin uhmaamaan valtioneuvoston mahdollisia pakkopäätöksiä. Siten opetusministeriö tavallaan ohjasi myös kunnallistamista oppilaitosten lakkauttamisuhkien voimalla.

Alustavan lähtölaukauksen 1990-luvun yhdistymisille antoi vuoden 1989 oppilaitosverkoston tehostamistyöryhmä (OPM 1989:35, järjestyksessään toinen teurastuskomitea), joka käytti elinkelvottomien oppilaitosten seulonnassa kriteereinään oppilaitoksen kokoa, täyttöas-

tetta ja oppilaskohtaisia kustannuksia. Seulonnassa jäi kiinni 163 oppilaitosta. 1990-luvun alussa yhdistämisten kohteena oli lopulta lähes 250 ammatillista oppilaitosta ja lakkautusten kohteena yli 30 oppilaitosta, lähes saman verran lakkautettiin myös sivutoimipisteitä.

Yhteenvedona voidaan todeta, että 1950-1980 -lukujen yhdistymisillä

- 1) rationalisoitiin tiettyjen alojen epätaloudellista oppilaitosverkostoa (maatalous- ja kotiteollisuuskoulut),
- 2) ratkottiin yksittäisten oppilaitosten ongelmia (mm. ammattikoulut),
- 3) yhtenäistettiin oppilaitosverkostoa rakentamalla kokonaisia oppilaitoksia muiden mallin mukaisesti (sairaanhoidon, kaupan alan, merenkulku- ja metsäalan oppilaitokset).

Erillisten koulujen ja opistojen yhdistäminen loi pohjan sille, että yhdessä ja samassa oppilaitoksessa tarjottiin jatkossa sekä työntekijä- että työnjohtotasosta koulutusta. Tavoiteltiin ns. opetustarjonnaltaan täydellistä koulua. Yhdistymisillä monipuolistettiin oppilaitosten koulutustarjontaa, mikä näkyi mm. maatalousalalla, jossa pienet ammateittain eriytyneet koulut muodostivat yhdistetyn oppilaitoksen. Myös ammattioppilaitosten koulutustarjonnan monipuolistuminen sai alkunsa, kun eri ammattikouluja alettiin yhdistää laajemmiksi oppilaitoksiksi.

1990-luvulla yhdistymisillä

- 1) rationalisoitiin epätaloudellisenä pidettyä oppilaitosverkostoa sekä
- 2) rakennettiin uskottavia ammattikorkeakouluja.

Yhdistäminen oli keino purkaa vanhaa verkostoa, mutta samalla se oli myös keino rakentaa uutta. 1990-luvun yhdistämishankkeissa olikin selvästi kaksi eri

linjaa: toinen perustui valtion pakkopäätöksiin ja toinen enemmän vapaaehtoisuuteen.

Yhdistämisiin on usein ryhdytty valtion heikentyneet taloudellisen tilanteen vuoksi. Kun säästöjä tarvittiin, huomio kiinnittyi pieneten ammatillisten oppilaitosten muodostamaan hajanaiseen oppilaitosverkostoon. Yhtenä rationalisointitoimenpiteitä ohjaavana näkemyksenä oli, että oppilaitosten suurentaminen pienentää opiskelijakohtaisia kustannuksia. Oppilaitoksilla ei ollut juurikaan mahdollisuutta vastustaa yhdistymisiä, sillä toinen vaihtoehto olisi ollut oppilaitosten lakkauttaminen. Lakkautusuhan keskellä yhdistyminenkin saatiin tuntumaan hyvältä vaihtoehdolta. Oppilaitoksille yhdistyminen oli vaihtoehtoisesti keino selviytyä hengissä ”tässä ja nyt” tai keino varustautua tuleviin haasteisiin (keino turvata henkiinjääminen tulevaisuudessa).

Suomalaisen yhdistämisstrategian erityispiirteet 1900-luvulla³

Ensimmäisissä yhdistymisissä tavoiteltiin sitä, että saman alan ammattilaiset tuntevat toistensa työtä, myöhemmin tavoitteena oli eri alojen ja ammattiryhmien tuntemuksen ja yhteistyön lisääntyminen. Aiemmat yhdistymiset olivat usein myös ns. valloituksia eli suurempi oppilaitos jatkoi toimintaansa entisellä nimellä, mutta esim. uuden osaston turvin. Pienemmän oppilaitoksen oli helpompi sulautua isompaan oppilaitokseen. Esimerkiksi kotiteollisuusalan kiertävän koulun ainoa opettaja pystyi vaivattomasti siirtymään isomman koulun tiloihin. Myös maatalousalalla yhdistetyt koulut sijaitsivat usein

³ Pohjautuu teokseen Järvinen, M-R. 1997.

Oppilaitosten tavoitteena on itsenäisyyden säilyttäminen.

samassa pihassa, joten yhdistyneistä oppilaitoksista muodostui luontevammin tiiviimpiä kokonaisuuksia kuin tänä päivänä. 1990-luvulla yhdistämiset alkoivat olla useammin tasa-arvoisten oppilaitosten yhdistymisiä, mikä osaltaan hankaloitti neuvotteluja.

Yhdistymisille asetut tavoitteet eivät juurikaan muuttuneet 1990-luvun aikana. 1950-1970 -luvun yhdistymisillä tavoiteltiin hyvin samanlaisia asioita kuin 2000-luvulle tullessa. Yhdistämisen etuina pidettiin mm. opetustyön tehostumista, yhteistyön parantamista, joustavuuden lisääntymistä, resurssien käytön tehostumista, opintojaksojen houkuttelevuuden parantamista, oppilaitosten aseman vahvistumista ja arvostuksen lisääntymistä, lakkautukselta välttymistä, taloudellisuutta sekä toisten ammattien tuntemuksen lisääntymistä. Yhdistämällä muodostettuja suurempia yksiköitä pidettiin yksinkertaisesti aiempaa monipuolisempina, toimintakykyisempinä ja tehokkaampina.

Oppilaitosten suhtautuminen yhdistymisiin vaihteli sen mukaan, mitä hyötyä yhdistymisestä koettiin olevan. Yhdistymisellä saavutettavat resurssit eivät aina olleet yhtä tärkeitä molemmille/kaikille osapuolille. Vielä 1990-luvun alkuvuosina yhdistämisisä oli yleensä eroteltavissa ”pelastajat” ja ”pelastettavat”. Pelastajaksi joutuneet oppilaitokset eivät välttämättä olleet kovin innostuneita roolistaan. Yhdistyminen lakkautusuhan alla olevan pienen ja kalliin oppilaitoksen kanssa ei tuntunut houkuttevalta. Valinnanvaraa ei kuitenkaan annettu.

Oppilaitosten tavoitteena on itsenäisyyden säilyttäminen. Vasta kun tavoite osoittautuu mahdottomaksi, turvaudutaan yhdistämisiin. Yhdistämisneuvotteluissa on kysymys valtataistelusta, ja kukin oppilaitos pyrkii luomaan suhteen, jossa sen autonomia säilyy niin pitkään kuin mahdollista. Oppilaitokset pelkäävät menettävänsä vallan päättää omista asioistaan, ja siksi riippuvuutta toisesta oppilaitoksesta halutaan välttää. Keskeisimmät kiistakysymykset liittyivät ns. hallinnollisen oppilaitoksen sijaintiin, oppilaitoksen nimeen ja rehtorin valintaan.

Yhdistymällä saavutettavien resurssien arvon, oppilaitostyyppin ja oppilaitoksen iän lisäksi suhtautumiseen vaikutti se, olivatko yhdistettävät oppilaitokset tehneet aiemmin yhteistyötä. Yllättävän monissa tapauksissa yhdistettävät oppilaitokset olivat toimineet yhteistyössä – varsinkin jos ne olivat jo aiemmin olleet saman omistajan alaisuudessa. Niillä oli saattanut olla yhteisiä opettajia, yhteisiä tiloja, yhteisiä toimintoja (esim. yhteinen aikuiskoulutusosasto). Tällaisessa tilanteessa yhdistymällä saavutettava lisäarvo ei ollut helposti konkretisoitavissa.

Ulkomailla oppilaisten yhdistämistä on tutkittu muun muassa ei-yliopistolisen sektorin rakentamisen yhteydessä. Ulkomaiset tutkimukset osoittavat, etteivät oppilaitokset yhdistyneet vapaaehtoisesti. Yhdistymisiin liittyy aina jonkinasteista autonomian menetystä, mikä selittää oppilaitosten haluttomuutta yhdistyä. Suomessakaan oppilaitosten yhdistymiset eivät ole käynnistyneet vapaaehtoisesti. Keskushallinnon oppilaitosverkon rationalisointiin liittyvät esitykset 1990-luvulla oppilaitosten lakkauttamisista ja yhdistymisistä saivat läänintason, oppilaitosten ylläpitäjät ja itse oppilait-

tokset liikkeelle hakemaan henkiinjäämisen oikeutta.

Vapaaehtoisimmin oppilaitokset ovat Suomessa liittyneet yhteen ammattikorkeakouluja pystytettäessä, kun samalla houkuttimena oli korkeakoulustatus. Oppilaitosten muodostamat yhteenliittymät nostettiin yhdeksi ammattikorkeakoulu-uudistuksen pääkeinoksi. Ammattikorkeakoulusektoria rakennettaessa siirryttiin ensin ns. vertikaalisiin eriyttämisiin (koulu ja opisto irrotettiin toisistaan) ja sen jälkeen opistoista muodostettiin monialaisia, diversifikoituneita yhdistymisiä. Tai itse asiassa alkuvaiheessa voidaan puhua yhteenliittymistä. Ammattikorkeakoulut keskittyivät ylläpitörakenteen pystyttämiseen ja hallinnolliseen yhdistymiseen toiminnallisen yhdistymisen kustannuksella. Ammattikorkeakoulujen voidaan katsoa toimineen yllätävänkkin pitkään erillisten oppilaitosten yhteenliittyminä. Todellisen monialaisen yhteistyön aika oli vasta paljon myöhemmin – tosin joidenkin mielestä se aika ei ole vielääkään koittanut.

Yliopistosektorilta on löydettävissä omat yhteensulautumisesimerkkinsä kauempaa kuin 2000-luvulta. Näihin varhaisempiin yhdistymisiin on usein liittynyt myös akateemista kohoamista. Muun muassa akateeminen luokanopettajakoulutus sai alkunsa, kun osa luokanopettajia valmistavista seminaareista liitettiin vuoden 1971 lain voimalla yliopistoihin. Pari vuotta myöhemmin opettajien yliopistokoulutusta laajennettiin, kun sekä Helsingin kotitalousopettajaopisto että käsityöopettajaopisto sulautettiin Helsingin yliopistoon (Rinne & Jauhiainen, 1988, 228). Akateemisen statuksen saivat vuonna 1981 myös Kouvolan, Savonlinnan, Tampereen ja Turun

kieli-instituutit, jotka tutkinnonuudistukseen liittyen sulautettiin lähimpiin yliopistoihin. Yhdistämiskeskustelu oli ajankohtaista yliopistosektorilla jälleen 1990-luvulla – rakenteellisen kehittämisen nimissä. Konkreettisemmin asia kosketti tuolloin Eläinlääketieteellistä korkeakoulua, joka menetti itsenäisen korkeakoulun asemansa sulautuessaan Helsingin yliopistoon muiden tiedekuntien joukkoon.

Suomessa oppilaitosten yhdistämisellä pyrittiin ratkaisemaan alkuun lähinnä yksittäisten oppilaitosten ja myöhemmin koulutusalojen ongelmia. Yhdistämisaaltoja oli useampia, eikä yhdistämiseen siten ole pelkästään turvauduttu 1990-luvun laman kourissa. Taloudellisten ongelmien lisäksi myös tiettyjen alojen ajanaisen ja eriytyneen koulutuksen yhtenäistämistarpeet käynnistivät yhdistämisiä. Yhdistäminen on ollut keino vahvistaa oppilaitoksen ja koko koulutusalan asemaa tuleviin uudistuksiin valmistaututtaessa. 1990-luvun yhdistämisaallon erityispiirteenä voidaan pitää myös sitä, että oppilaitosten ylläpitojärjestelmän yhtenäistäminen oli samanaikaisesti käynnissä. Oppilaitokset olivat monien uudistusten kohteena samanaikaisesti ja joitakin väliaikaisia yhdistämiskäytäntöjä jouduttiin myöhemmin purkamaan.

Oppilaitosten yhdistämisiä on ohjattu hyvin pitkälle lainsäädännön voimin. Lainsäädäntö loi raamit, joiden puitteissa yhdistymisiä voitiin toteuttaa silloin, kun siihen oli tarvetta. Valmistelu-aika jäi käytännössä hyvin vähäiseksi ja oppilaitokset joutuivat yleensä yhdistymään hyvin lyhyellä varoitusaajalla.

Ulkomaisten kokemuksen mukaan yhdistymisellä ei ole juurikaan saavutettavissa taloudellisissa säästöjä varsinkin, jos

henkilökunnan määrä pysyi samana eikä toimintaa pystytty keskittämään eikä tiloista luopumaan. Yhdistymisellä saavutettuja säästöjä on vaikea Suomessa arvioida, sillä yhdistyneet oppilaitokset olivat toimineet hyvin säästeliäästi jo ennen yhdistymisiä ja osalla oli ennestään yhteistä henkilökuntaa, yhteisiä tukipalveluja ja tiloja. Tosiasiassa säästää voidaan ilman yhdistymistäkin.

Mikäli oppilaitoksia yhdistämällä pystytään laaja-alaistamaan koulutusta, joustavoittamaan toimintaa ja todella lisäämään opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksia, yhdistämiset ovat helpommin perusteltavissa. Tosin tänä päivänä em. tavoitteita pyritään saavuttamaan myös toisenlaisen yhteistyön, esimerkiksi liittoumien, avulla.

Ulkomaisten esimerkkien mukainen action-reaction on myös selvästi nähtävissä suomalaisissa yhdistymisaalloissa. Yhdistymiset jatkuivat virallisten, valtionhallinnon ohjaamien prosessien jälkeen. Tasapaino koulutus kentällä muuttui, ja oppilaitokset yhdistyivät uudelleen parantaakseen asemiaan kilpailun kiihtyessä. Kasvun kierre sokaisi ylläpitäjiä eikä erityisiä voimakeinoja välttämättä enää tarvittu. Ohjausvalta oli siirtynyt markkinoille, ja ylläpitäjät rakensivat yhä suurempia kombinaatioita.

Fuusiot ja strategiset liittoumat 2010-luvulla

2010-luvulle tullessa oppilaitosverkoston laajuus ja koulutustarjonnan määrä keskusteluttaa edelleen. Oppilaitosten yhdistämiset eivät enää koske vain ammatillista koulutusta tai ammattikorkeakouluja, vaan myös yliopistot ovat olleet yhdistämisten kohteena (Kuopion ja Joensuun yliopiston

Ulkomaisten esimerkkien mukainen action-reaction on myös selvästi nähtävissä suomalaisissa yhdistymisaalloissa.

yhdistyminen, Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun yhdistyminen; Taideteollisen korkeakoulun, Helsingin kauppakorkeakoulun ja Teknillisen korkeakoulun yhdistyminen; Sibelius-Akatemian, Kuvataideakatemian ja Teatterikorkeakoulun yhdistyminen).

Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen tueksi opetusministeriön yliopistoyksikkö rahoitti vuonna 2006 tutkimusprojektia, jossa pyrittiin selvittämään korkeakoulujen kansainvälisiä yhteistyömalleja (OPM 2007:21). Korkeakoulujärjestelmien muovautumisen taustalla on nähtävissä kahdenlaisia paineita - toisaalta oman maan korkeakoulupolitiikan viitekehys ja toisaalta globaalit markkinat, jotka pakottavat yliopistot etsimään uusia yhteistyömalleja. On esimerkkejä, että Euroopassa yliopistojen itsensä käynnistämien yhdistymishankkeiden taustalla vaikuttaa pyrkimys kasvattaa vahvan tutkimusyliopiston mainetta.

Suomessa koulutusorganisaatioiden yhdistymisproblematiikkaa ei ole paljon tutkittu. 2000-luvulla Tirronen (2006) tarkasteli konsortiota, federaatiota ja yhdistymistä erityisesti yliopistojen yhteistyömuotoina. Konsortioissa kyse on yleensä sopimuksenvaraisesta, löyhästä yhteistyöstä, josta esimerkkinä on virtuaaliyliopisto- tai vaikkapa virtuaali ammattikorkeakoulu -verkosto. Tyypillisesti kyse on palveluorganisaatioista, joissa

voimavaroja yhdistämällä pyritään saavuttamaan sisällöllistä ja taloudellista etua.

Federaatio viittaa yhteenliittymiin, jossa korkeakoulut perustavat yhteisen organisaation, jolle muodostetaan sopimustenvaraisesti tiettyjä tehtäviä. Yhteenliittävät korkeakoulut kuitenkin säilyttävät hyvin pitkälti itsenäisyytensä, autonomisen ja juridisen asemansa. Yliopistosektorilla federaatiotyypilliset hankkeet ovat saattaneet edeltää varsinaista yhdistymistä (esim. Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun yhteistyöhanke). Yhdistymisen Tirronen jakaa kolmeen eri muotoon: yhteensulauttamiseen, synergistiseen yhdistymiseen ja konsolidaatioon. Yhteensulautumisella tarkoitetaan Tirrosen tarkastelussa ns. valtausta, jossa pieni ja yleensä erikoistunut korkeakoulu fuusioituu suureen ja laaja-alaiseen korkeakouluun. Synerginen yhdistyminen voi tarkoittaa sitä, että korkeakoulu A yhdistyy osaksi korkeakoulu B:tä, vaikkapa omaksi tiedekunnaksi. Konsolidaatiossa yhdistymisen seurauksena syntyy kokonaan uusi organisaatio (vrt. englanninkielinen termi merger).

Taloudelliset paineet ja nuorten ikäluokkien pieneneminen johtivat 2010-luvulla siihen, että myös ammattikorkeakoulut joutuivat jälleen ”tulilinjalle”. Ohjausmekanismiksi otettiin nuorten koulutuksen aloituspaikkaleikkaukset, vaikka aloituspaikkasäätelystä oli itse asiassa jo jokin aika sitten ehditty luopua. Koulutustarjonnan vähentämistä koskevat linjaukset esitettiin vuonna 2011 ja leikkausten kohteeksi joutui 2 200 nuorten koulutuksen aloituspaikkaa. Koulutustarjonnan leikkaukseen esitettiin kaksi vaihtoehtoa: ensimmäisen vaihtoehdon mukaan leikkausten lähtökohtana olivat ennakoinnin tulokset, ja tämä vaihtoeh-

to valittiin. Toinen vaihtoehto olisi ollut se, että leikkausten lähtökohtana olisi ollut ammattikorkeakoulujen toimintakyky (koko, vetovoima, läpäisy, työllistyminen) – eli toimintamalli, jota käytettiin 1950-1990-lukujen lakkautusten ja yhdistämisten perusteluina. (Siv.pol., 2011.)

Sivistyspoliittinen ministeriryhmä nosi esille rakenteellisen uudistamisen tavoitteina päällekkäisyyksien purkamisen, toiminnan profiloinnin ja painoalojen vahvistamisen, ammattikorkeakoulujen toimipisteverkon tiivistämisen tai mahdollisesti uusien ammattikorkeakoulukokonaisuuksien tai ammattikorkeakoulujen muodostamista fuusioiden kautta (Siv.pol., 2011).

Raju aloituspaikkavähennys johti siihen, että vaikka yhdistymisiä ei varsinaisesti edellytettykään, joihinkin oppilaitoksiin kohdistuva aloituspaikkavähennys oli niin raju, että toiminnan jatkaminen yksin ei ollut enää mahdollista. Yhdistyminen oli keino turvata henkiinjääminen. Myös muita yhteistyömuotoja suunniteltiin, sillä kaiken kaikkiaan ammattikorkeakouluihin kohdistui 20 prosentin leikkaukset.

Samanaikaisesti OKM:n toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2012 - 2015 hahmoteltiin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen lukumäärää. OKM:n asettama tavoitteen mukaisesti Suomessa tarvitaan enintään 15 yliopistoa ja enintään 18 ammattikorkeakoulua vuonna 2020. (OKM, 2011:1, 16.) OKM:n toimintasuunnitelma vaikutti osaltaan siihen, että ammattikorkeakoulut alkoivat tiivistää yhteistyötään. Tosin näihin lukumääriin ei ole enää viime vuosina palattu. Siitä huolimatta ammattikorkeakoulut lähtivät aktiivisesti hakemaan uudenlaisia yh-

teistyömuotoja. Fuusioiden sijaan synergiaetuja on lähdetty tavoittelemaan liittoumien avulla. Liittoumien lähtökohtana on se, että yhdessä/yhteistyöllä ollaan vahvempia ja samalla kuitenkin säilytetään oma itsenäinen asema.

OKM:n kehittämissuunnitelmassa (OKM, 2012:1, 43) todetaan, että korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen (yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen määrän vähentyminen) on edennyt korkeakoulujen **omien kehittämislinjausten** pohjalta. Kehittämissuunnitelmassa todetaan myös, että korkeakouluverkko on edelleen liian sirpaleinen. Tässä yhteydessä ei mainittu korkeakoulujen määrän supistamista, mutta ammattikorkeakoulukentällä toimilupaprosessi nähtiin yhtenä mahdollisena ammattikorkeakoulujen yhdistymistä ohjaavana mekanismina. Yhteistyön tiivistäminen korkeakoulujen välillä nostettiin kuitenkin kehittämissuunnitelmassa esille: tavoitteena korkeakoulujen rajat ylittävien tilojen, tukipalvelujen ja opettajaresurssien yhteiskäytön edistäminen. Sama tavoite, joka oli myös ammatillisen oppilaitosverkoston tehostamisen taustalla.

Kehittämissuunnitelmassa lähdetään siitä, että yhteistyötä tuetaan ”tarkoituksenmukaisilla toiminta- ja hallintorakenteilla”. Lähtökohtana on, että yliopistojen tehtävissä korostuu tieteellinen tutkimus, tutkimukseen perustuva opetus ja valtakunnallinen vaikuttavuus ja ammattikorkeakoulujen tehtävissä työelämäyhteydet ja aluevaikuttavuus. (OKM, 2012:1, 44.)

Toimilupahakemusten arviointiin määriteltiin tietyt kriteerit, joiden avulla päätökset oli mahdollista tehdä. Kriteerit olivat seuraavanlaiset:

- hakijalla on pitkän tähtäimen talou-

delliset ja toiminnalliset edellytykset amk-lain 4 §:n mukaisen tehtävän järjestämiseen

- ammattikorkeakoulun toiminta vastaa alueelliseen ja maakunnalliseen koulutustarpeeseen
- ammattikorkeakoulu on riittävän suuri koulutustarpeeseen suhteutettuna. (OKM, 21.2.2012.)

Kriteerien perusteella ei yksikään ammattikorkeakoulu ”jäänyt kiinni”, vaan myönteiset toimilupapäätökset annettiin kaikille hakijoille. Prosessissa ei myönnetty yhtään määräaikaista toimilupaa, joka olisi esim. edellyttänyt fuusioita. Toisaalta jotkin ratkaisut oli jo tehty aiemmin. OKM korosti toimilupaprosessin aikana, että ministeriö on edelleen varautunut tukemaan ”pitkälle meneviä yhteistyörakenteita, jotka uudistava ammattikorkeakouluverkkoa”. Käytännössä tämä tarkoitti fuusioita, tukemisen raja vedettiin fuusioiden ja liittoumien välille.

David James on tutkinut CAM-projektissa erilaisia yhdistymisen muotoja korkeakoulutuksen kentällä Englannissa. Tämän CAM-projektin (collaboration – alliance – merger) käynnistäminen johtui siitä, että useat oppilaitokset olivat osoittaneet kiinnostusta yhteistyön tiivistämiseen ja yhdistymiseen. Jamesin mukaan oppilaitosten kiinnostusta selittävät poikkeuksellisen suuret muutokset korkeakoulutuksen kentällä (mm. globalisoituminen, kilpailun kiristyminen, taloudelliset paineet, kansainvälistyminen, teknologian synnyttämät haasteet ja mahdollisuudet). Oppilaitokset uskovat, että erilaiset yhteistyömuodot helpottavat muutoksiin sopeutumista. CAM-projektissa haluttiin ensisijaisesti selvittää, mikä toimii ja mikä ei toimi erilaisissa yhteistyömuodoissa, ja tutkimukseen valittiin yhdeksän erilaista yhdistymis- tai yhteis-

*Oppilaitokset uskovat,
että erilaiset yhteistyömuodot
helpottavat muutoksiin
sopeutumista.*

työtapausta korkeakoulutuksen kentältä.
(HEFCE, 21/2012.)

Organisaatioiden perustelut liittoumil-
le ja yhdistymisille voidaan Jamesin mu-
kaan jakaa proaktiivisiin ja reaktiivisiin
perusteluihin. Proaktiivisia perustelu-
ja 2010-luvulla ovat synergiaedut, suu-
remman koon tuomat edut (koulutuk-
sen ja tutkimuksen vahvistuminen), suo-
rituskyvyn ja asiantuntijuuden vahvista-
minen, markkina-aseman vahvistaminen
ja taloudellisen aseman parantaminen.
Eli toimintaedellytysten turvaaminen ja
kilpailuaseman säilyttäminen jatkossa-
kin. Reaktiivisina syinä nostetaan esille
ulkoisiin tekijöihin reagointi (esim. har-
joitettu koulutuspolitiikka). Lisäksi halu-
taan estää kilpailijoita pääsemästä hallit-
sevaan asemaan markkinoilla.

Liittoumien yhtenä vahvuutena voi-
daan pitää sitä, että liittoumissa lähde-
tään yleensä asiat edellä – ei rakenteet.
Liittoumia pidetään yhdistymistä parem-
pana vaihtoehtona, koska liittoutuneet
osapuolet säilyttävät prosessissa omat
identiteettinsä ja brändinsä. Liittoumat
ovat fuusioita joustavampia ja ne voidaan
toteuttaa pienemmällä riskillä ja rahal-
la. Lisäksi liittoumissa voidaan keskittyä
osaan korkeakoulun toiminnoista – etsi-
tään ne yhteistyökohteet, jotka tuottavat
eniten lisäarvoa. Niiden avulla voidaan
myös välttää ei-toivottu yhdistyminen,
vaikka on myös esimerkkejä siitä, että
liittoumat johtavat lopulta yhdistymisiin.

Esimerkkeinä suomalaisista ammat-
tikorkeakoulujen välisistä liittoumarat-
kaisuista ovat FUAS-liittouma (HAMK,
LAMK ja Laurea) sekä uusimpana Tu-
run ja Satakunnan ammattikorkeakoulu-
jen CoastAL-liittouma. Uuden CoastAL-
liittouman sivuilla kerrotaan liittouman
muodostuvan kahdesta itsenäisestä am-
mattikorkeakoulusta, joilla molemmilla
on oma profiilinsa ja toimilupansa (www.
coastal.fi). Myös Savonia ja Karelia-am-
mattikorkeakoulut hakevat yhteistyöl-
leen sopivaa mallia. Lisäksi jotkut am-
mattikorkeakoulut hakevat uudenlaista
kumppanuutta vierellä sijaitsevien yli-
opistojen kanssa. (Ignatius & al., 2014.)

Korkeakoulupoliittisilla ratkaisuilla ja
ohjausmenettelyillä kannustetaan tai pa-
kotetaan yhteistyöhön. Esimerkiksi tu-
loksellisuuspohjaiseen rahoitusmalliin
siirtymisellä voi olla vahva yhteistyöhön
ohjaava vaikutus. Selvitäkseen kiristyväs-
sä kilpailussa ammattikorkeakoulujen
on haettava uudenlaisia toimintamalle-
ja. Paineet tehokkuuden parantamiseen
ja keskinäisessä kilpailussa pärjäämiseen
ovat kovat. Toisaalta löyhä yhteistyömäl-
li voi estää hyvien käytäntöjen levittämi-
sen – samoista rahoista kilpailevalle liit-
toumakumppanille ei välttämättä haluta
paljastaa omia parhaita toimintatapoja.

Jotkut toimivat erittäin proaktiivisesti
ja rakentavat aivan uudenlaisia yhteistyö-
muotoja tiede- ja ammattikorkeakoulu-
jen välille. Saimaan esimerkki kertoo sii-
tä, miten esim. tilojen käyttöä ja muuta
yhteistyötä tehdään tiedekorkeakoulun
kanssa. Saimaan ammattikorkeakoulun
visiona on ”tulevaisuudessakin nykyis-
tä vahvempi korkeakoululiittouma Lap-
peenrannan teknillisen yliopiston kans-
sa siten, että korkeakoulut voisivat jopa
hallinnollisesti yhdistyä.” Saimaan am-
mattikorkeakoulu visioi, että lainsäädän-

tö saattaa tulevaisuudessa sallia tiiviimänkin yhteistyön yliopistojen ja korkeakoulujen välillä. (Saimaan ammattikorkeakoulun strategia 2010-2015.)

Kyse on valtavista ajattelutavan muutoksista lyhyessä ajassa. Ei ole kauan aikaa siitä, kun teknilliset korkeakoulut halusivat muuttaa nimensä yliopistoksi, jotta erottuvat selkeämmin ammattikorkeakouluista. Ja nyt ollaan valmiita pohtimaan jopa yhdistymistä. Kiinnostavaa tässä on se, mitä kriittisiä resursseja ammattikorkeakoulut ja yliopistot saavat toisiltaan. Mikä ”pakottaa” tai ehkä tässä tapauksessa motivoi yhdistymään? Nykyinenkään lainsäädäntö ei estä yhteistyötä, mutta mitä etuja yhteinen lainsäädäntö tuo. Se voisi mahdollistaa yhdistymiset, mutta halutaanko antaa mahdollisuus duaalimallin purkamiseen. Helsingin Sanomien kesäkuun artikkelissa (HS 23.6.2014) yliopistojen rehtoreiden mielipiteet jakautuvat: osa pitää tiukasti kiinni duaalimallista, joidenkin mielestä kahden pilarin malli on aikansa elänyt.

Sivistysvaliokunta korostaa mietinnössään (SiVM, 10/2014vp), että korkeakoululaitos muodostuu jatkossakin toisiaan täydentävistä yliopistoista ja ammattikorkeakouluista. Ammattikorkeakoulujen lakiesityksellä ei siten ole tarkoitus muuttaa duaalimallia. Sitä vastoin yhteistyön tiivistämistä kustannustehokkuuden ja vaikuttavuuden näkökulmasta pidetään suositeltavana.

Ilmassa on kuitenkin enemmänkin signaaleja rajuihin rakenteellisiin uudistuksiin. OKM:n tulevaisuuskatsauksessa (2014, 14) todetaan, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tulee kirkastaa profiilejaan, lisätä yhteistyötään ja purkaa päällekkäisyyksiään. Yhtenä vaihtoehtona nostetaan esille kahden sektorin

järjestelmästä luopumista resurssien tehokkaan käytön parantamiseksi. Tällöin yhdestä korkeakoulusta valmistuisi sekä ammatillisesti suuntautuneita että tieteellisesti suuntautuneita osaajia. Rohkea avaus, johon haetaan tukea ulkomaisista käytännöistä. OKM onkin tilannut selvityksen, jossa tarkastellaan suomalaisen korkeakoulujärjestelmän kehittämisen kannalta relevantteja ulkomaisten korkeakoulumallien kehityssuuntia. Tällä kertaa vertailumaiksi on valittu Tanska, Sveitsi, Irlanti ja Alankomaat.

Lopuksi

Yhdistäminen on jälleen noussut vahvasti esille oppilaitosverkon rakentamisen välineenä – nyt kohteena on koko korkeakoulusektori. Noin 40 korkeakoulusta koostuvaa verkostoa pidetään Suomen mittasuhteissa liian hajanaisena ja epätaloudellisena. Erilaisten yhteistyömallien kehittämistyö on vauhdissa, mutta on hyvä muistaa, että ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen profiileja voidaan kirkastaa, päällekkäisyyksiä purkaa ja resurssien käyttöä tehostaa ilman yhdistymistäkin tai duaalimallin purkamista. Vaikka toimintaympäristön muutos, muutoksen vauhti ja koulutuspolitiikan haasteet (erityisesti kansainvälisesti) ovat aivan eri luokkaa kuin muutama vuosikymmen sitten, yllättävän paljon yhtäläisyyksiä löytyy ratkaisujen ja niiden perustelujen taustalta.

Onko mahdollista, että seuraavan vuosikymmenen aikana näemme ensimmäiset puhtaat konglomeraatit, joilla tässä yhteydessä tarkoitetaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteenliittymiä tai jopa yhdistymisiä? Toisaalta oppilaitosverkon rakentamisessa on käytetty myös eriyttämistä. Näin kävi ammattikorkeakoulusektoria pystytettäessä, kun

opistoaste irrotettiin kouluasteesta. Aktivoituuko tässä yhteydessä jälleen keskustelu yliopistojen ammatillisesti suuntautuneiden koulutusten sijoittumisesta? Moni kysymys jää vielä avoimeksi. Korkeakoulujärjestelmän uudistamisesta käytävä keskustelu jatkuu.

Lähteet

- Ahrne, G. (1994). *Social Organizations. Interaction inside, outside and between organizations*. London: Sage Publications.
- Aldrich, H.E., & Pfeffer, J. (1976). Environments of Organizations. *Annual Review of Sociology*, 2, 79-105.
- Goedegebuure, L.C.J. (1992). *Mergers in higher education. A comparative perspective. Management and Policy in Higher Education*. Center for Higher Education Policy Studies. University of Twente.
- Harman, G. (1988). Studying Mergers in Higher Education. Teoksessa G. Harman, & V.L. Meek, (toim.), *Institutional Amalgamations in Higher Education. Process and Outcome in Five Countries*. Department of Administrative and Higher Education Studies. University of New England.
- Harman, G., & Meek, V.L. (toim.) (1988). *Institutional Amalgamations in Higher Education. Process and Outcome in Five Countries*. Department of Administrative and Higher Education Studies. University of New England.
- HEFCE. (2012). *Collaborations, alliances and mergers in higher education. Lessons learned and guidance for institutions*. Higher Education Funding Council for England 21/2012.
- HS. (2014). Yhtenäisiin korkeakouluihin! *Hel-singin Sanomat* 23.6.2014.
- Ignatius, J., Järvinen, M-R., Friman, M., & Heikkilä, S. (2014). *FUAS-liittouman laadunhal-linnan kehittyminen step by step*. Hämeen ammatikorkeakoulun julkaisu 7/2014. Hämeenlinna: HAMK.
- Järvinen, M-R. (1997). *Eriytyneistä kouluista laaja-alaisia oppimiskeskusiksi? Ammatillisten oppilaitosten yhdistäminen suomalaisen koulutuspolitiikan välineenä 1900-luvulla*. Turun yliopiston julkaisu C osa 135. Turku: Turun yliopisto.
- KM mon. 1952:25. *Vuoden 1952 supistamiskomitean mietinnöt I-III sekä eräitä muita esityksiä*.
- OPM. (1989). *Oppilaitosverkoston toiminnan tehostamistyöryhmän muistio*. Opetusministeriön työryhmän muistioita 1989:35. Helsinki: OPM.
- OPM. (2007). *Konsortio, federaatio ja yhdistyminen – kansainvälinen taustaselvitys korkeakoulujen yhteistyömuodoista*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:21. Helsinki: OPM.
- OKM. (2011). *Toiminta- ja taloussuunnitelma 2012 – 2015*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:1. Helsinki: OKM.
- OKM. (2012). *Koulutus ja tutkimus 2011-2016. Kehittämissuunnitelma 2012*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1. Helsinki: OKM.
- OKM. (2012). *Sivistyspoliittinen ministeriryhmä 24.2.2012: Ammattikorkeakoulujen toimilupien uudistaminen*. Helsinki: OKM.
- OKM. (2014). *Osaamisella ja luovuudella hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskausa 2014*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:18. Helsinki: OKM.
- Pfeffer, J., & Salancik, G.R. (1978). *The External Control of Organizations. A Resource Dependence Perspective*. New York: Harper & Row Publisher.
- Rinne, R., & Jauhainen, A. (1988). *Koulutus, professionaalistuminen ja valtio*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A:128. Turku: Turun yliopisto.
- Saimaan ammattikorkeakoulu. (2009). *Saimaan ammattikorkeakoulun strategia 2010-2015. Yhdessä olemme enemmän*. Laapeenranta: Saimaan ammattikorkeakoulu.
- Siv.pol. (2011). *Sivistyspoliittisen ministeriryhmän linjaukset koskien ammattikorkeakoulujen koulutustarjonnan vähentämistä vuodesta 2013 alkaen*. Liite 3. 29.9.2011.
- SiVM. (2014). *Sivistysvaliokunnan mietintö. Hallituksen esitys eduskunnalle ammattikorkeakoululaiksi ja laiksi yliopistolain 49 §:n muuttamisesta*. SiVM 10/2014 vp – HE 26/2014 vp.
- Tirronen, J. (2006). *Korkeakoulujen välisen yhteistyön muodot – konsortio, federaatio ja yhdistyminen*. Kuopion yliopiston julkaisu F. Yliopistotiedot 40. Kuopio: Kuopion yliopisto.